

“ÇEKLE ÖDEMELERİN DÜZENLENMESİ VE ÇEK HAMİLLERİNİN KORUNMASI” HAKKINDAKİ YASAYA GÖRE ÇEKLE İLGİLİ İŞLEMLER

Dr. Gülümser ÜNKAYA

M.Ü. İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Doçent

Abstract:

The provisions on the utilisation of cheques as per the law “regulating the payments to be effected through cheques and protection of the cheque holders”

“The law numbered 3167 regulating the payments made by cheques and protecting the cheque holder” has set the rules of how the cheques are to be used and the measures to be taken for the protection of the cheque holders. In this issue, what procedures are to be followed by the banks when opening accounts to be operated by cheque utilization and in issuance of such cheque books and what they are regrind to adhere to in respect with the foresight and care they are compelled to show in such occasions, are being discussed.

3167 sayılı çekle ödemelerin düzenlenmesi ve çek hamillerinin korunması hakkındaki yasa çek kullanımı hakkındaki esasları, çek hamillerinin korunması ile ilgili önlemleri ve uygulanacak cezaları düzenlemiştir.

Bu kanununun ikinci maddesine göre, bankalar, çekle işleyecek hesap açarken ve çek karnesi verirken, kendilerine verilen görev ve mükellefiyetleri yerine getirirken, bu işlemlerin gerektirdiği basiret ve itina göstermeye mecburdurlar. Buna göre, bankalara, Bakanlar Kurulu 96/8443 sayılı kararı gereği, müşterilerinin kimliklerini tespit yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yönetmeliğin amacı, ikili ve çok taraflı uluslararası anlaşmaların gereklerini yerine getirmek üzere, bankalarca müşterilerinin kimliklerini tespit ederken uyulacak usul ve esasların düzenlenmesidir.

Türkiye’de kurulan bankalar ile yabancı bankaların Türkiye’de açılan şubeleri, kiralık kasa hizmetleri ile toplam 1 milyar Türk Lirasını aşan döviz dahil her türlü alım satım, havale, saklama, mevduat açtırma, mevduat hesabından para çekme ve yatırma, mevduat hesabı niteliğindeki mevduat sertifikaları düzenlenmesi ve bu sertifikalar karşılığında ödeme yapılması, çek ve senet tahsili işlemlerinde müşterilerin kimliklerini tespit ve usulü dairesinde son işlem tarihinden itibaren 5 yıl süreyle muhafaza etmek zorundadır. Bankalar, mali kurumlar kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerçekleştirdikleri işlemlerde kimlik tespiti yapmak zorunda değildir. Bankaların müşterilerinin kimliklerini tespit hakkındaki

yönetmelik banka şubelerinin görünür bir yerine asılmak suretiyle ilan edilmek zorundadır.

Kimlik tespiti, gerçek kişi ve müşteriler için nüfus hüviyet cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport, evlenme cüzdanı gibi resmi daireler tarafından verilmiş kimlik tespitine yarayan belgeler veya bunların noterce onaylanmış suretlerinden herhangi birinin sıhhatinden şüphe edilmeyecek şekilde fotokopisinin alınması ya da kimlikte gösterilen bilgilerin işleme ilişkin evrakın arkasına kaydedilmesi suretiyle gerçekleştirilir. İşlemlerin başka bir gerçek kişi adına gerçekleştirilmesi halinde adına hareket edilen kişinin de kimliği tespit edilir.

Ticaret siciline kayıtlı olan tüzel kişi müşterilerde ise, tescile dair belgelerin bir örneği ile Ticaret Siciline kayıtlı olsun veya olmasın tüzel kişi adına bankaya başvuran kişinin temsile yetkili olduğuna dair belge ve imza sirküleri aranır. Vakıflar için Vakıflar Genel Müdürlüğü’nde tutulan sicile, dernekler için İl Emniyet Müdürlükleri’nde tutulan dernekler kütüğündeki kayda ilişkin belgelerin ibraz edilmesi gerekir.

Bankalar, çek karnelerinin her yaprağına, çekle işleyen hesabın bulunduğu şubelerin adını ve keşidecinin hesap numarasını yazmak zorundadırlar. Çek karneleri bankalar tarafından basılır veya bastırılır. Bununla ilgili esaslar, Türkiye Bankalar Birliği’nin görüşü alınarak TC Merkez Bankası’na tespit edilir. Bankalar, çek karnesi verdikleri müşterilerin açık kimliklerini TC Merkez Bankası’na bildirmek zorundadırlar. Bankalar, kendilerinden çek karnesi talep eden gerçek ve tüzel kişilerin, çek yasası karşısında yasaklı olup olmadıklarını TC Merkez Bankası bilgi merkezi yardımıyla araştırır. Şubeler, çek karnesi verilecek müşterilerinin karşılıksız çekleri olup olmadığının kontrolünü gruplamalar itibarıyla gerçekleştirir. Gerçek kişilerin kimlik bilgilerini sisteme girerek, tüzel kişilerin şirket şekli ve unvanı kısılmadan girilerek gerçekleştirilir.

TC, Merkez Bankasına gönderilen karşılıksız çek keşidelerine ait bilgiler 3 çeşit listede izlenmektedir.

B türü listelerde karşılıksız çek keşide eden ve 3167 sayılı yasanın kendilerine tanıdığı süre içinde

düzeltilme haklarını kullanan keşidecilerin bilgileri yer almaktadır.

A türü listelerde, karşılıksız çek keşide eden ve 3167 sayılı yasa gereği, TC Merkez Bankasından bilgilerin gelişi tarihinden başlamak üzere bir yıl süre ile çek keşide etme yasağı olan keşidecilerin bilgilerine yer verilmiştir.

C türü listelerde ise mahkemelerce karşılıksız çek suçundan yargılanan ve 1 yıl ile 5 yıl arasındaki süre içinde çek keşide etme yasağı olan keşidecilerin bilgileri yer almaktadır.

Yukarıdaki listelere bakıldıktan sonra çek karnesi verilip verilmeyeceğine banka kendisi karar vermektedir. Müşteriye hesap açılmasına karar verildiğinde ise Hesap Taahhütnamesi imzalatılmaktadır. Müşteri, bu taahhütnamede yer alan tüm şartları kabul etmiş sayılır.

Bu şartlardan bazıları şunlardır :

* Hesap banka tarafından belirtilen faize tabi tutulur ve faizler yıl sonlarında ana paraya eklenir.

* Hesaba yatırılacak paralar veya yapılacak bütün işlemlerin gerektireceği her türlü vergi, damga vergisi, resim ve harçlar müşteri tarafından karşılanacak, kanunen bankaca ödenmesi gereken damga vergisi karşılığında gider vergisi ile birlikte müşteri tarafından bankaya ödenir.

* Hesap çekle işlediği takdirde çekler aşağıdaki hükümlere tabidir.

• Hesabın üzerine keşide edilecek çekler banka tarafından bastırılır.

• Banka dilerse çizgili çek kullanabilir.

• Çeki ödenmesi sırasında banka hamilin kimliğini araştırmaya yetkili olmakla beraber buna mecbur değildir.

• Banka tarafından ödenen çeklerin bedeli çekin sahte veya tahrif edilmiş olması ile ilgili olmaksızın hesabın borcuna geçer. Anlaşmazlık halinde müşteri ispata yükümlüdür.

• Kaybolan imzalı ve imzasız çekler bankaya bildirilir.

• Kullanıma elverişli olmayan çek yaprakları ve karneleri bankaya iade edilir.

• Çek ödemesi sırasında banka şüpheye düşmesi halinde ödeme yapmama yetkilidir.

• Hesabı çekilen çeklerin karşılığı bulunmasa dahi, TC Merkez Bankası'nca saptanan tutar, keşideleri dışındaki hamiline banka ödediği takdirde banka ile müşteri arasında karnenin verilmiş tarihinden başlamak üzere mevzuat çerçevesinde bir kısa vadeli kredi sözleşmesi akdedilmemiş sayılır. Banka bu meblağı ve karşılığı bulunmamasına rağmen banka dilerse kendiliğinden ödediği çek tutarlarını ödeme tarihinden itibaren en yüksek kredi faizinin %50 fazlası oranında temerrüt faizi, kaynak kullanım destekleme fonu ve gider vergisi ile birlikte müşteriden tahsil etmek hakkına sahiptir.

• İbraz süresi geçen çekleri banka ödemede serbesttir.

• Çeklerin kişinin rızası dışında elden çıkması halinde şubeye gecikmeden haber verileceği, geç bildirmeden doğan zararın müşteriye ait olduğu kabul edilir.

Çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi, ibraz edildiği anda karşılığı bulunan çeki ödemek mecburiyetindedir. Çekin karşılığının kısmen bulunması halinde bu miktar ödenir. Muhatap bankanın çek hesabı olan şubesi dışındaki herhangi bir şubesinde ibraz edilen çek karşılığı o şube tarafından provizyon istenmek suretiyle ödenir. Çek yasınının 7. Maddesi gereği ; yeterli karşılığı olmadığı için çeki kısmen veya tamamen ödemeyen muhatap banka, hesap sahibinin kendisinin elinde bulunan bütün çek karnelerini aldığı bankalara geri vermesini, 8. Madde hükümleri gereğince düzeltme işlemlerini yerine getirmeden 1 yıl müddet ile çek keşide edemeyeceği ve aksine davranışların cezai müeyyideleri gerektireceğini, ibraz tarihini izleyen ilk on iş günü içinde hesap sahibine iadeli-taahhütlü mektupla tebliğ etmek zorundadır. İlgilinin çek keşide hakkı varsa ve şube müdürlüğüne uygun görülmesi halinde kendisine tekrar çek keşidesi verilebilir. Hesap sahibi ihtar mektubunu aldığı ve almış sayıldığı tarihten itibaren 7 iş günü içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan bölümünü, %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte hamil adına muhatap bankaya yatırdığı takdirde çek keşide etme hakkını yeniden kazanır. Düzeltme hakkı çekin ibraz tarihini takip eden bir yıl içinde 2 defa kullanılabilir.

Hesabın bulunduğu şubeye ibraz edildiği ya da bu şubeden provizyon alındığı anda yeterli karşılığı olmadığı çekin arkasına yazıldıktan sonra ilgili hesaba havale gelmesi, senet tahsilatı geçmesi ya da herhangi bir nedenle teslimat yapılması gibi nedenlerle hesabın müsait hale gelmesi durumunda da keşideciye ihtarname gönderilir. Önemli olan nokta, çekin bankaya ibrazı anında karşılığının bulunup bulunmamasıdır. Hesapta yeterli karşılığı bulunmayan çekin arkasına bu durum yazılmadıkça keşideciye ihtarname gönderilmez. Yeterli karşılığının olmadığı arkasına yazılan bir çek daha sonra yeniden ibraz edildiği takdirde, hesap sahibinin yazılı

talimatı olmaksızın ilgili mevduat hesabından kesinlikle ödeme yapılmaz.

Muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, TC Merkez Bankasına bildirir. Bildirme hesap sahibinin düzeltme hakkı yok ise, çekin ibraz tarihinden, düzeltme hakkı var ise, düzeltme tarihinin sona erdiği tarihten itibaren 10 gün içinde yapılır. TC Merkez Bankası durumu en fazla 30 iş günü içinde bankalara duyurur.

TC Merkez Bankasının duyurusunun banka tarafından alındığı tarihi takip eden 15. günün bitiminden itibaren bir yıl süre ile hesap sahibine çek karnesi verilmez ve çekle işleyecek hesap açılmaz.

Yasanın onuncu maddesine göre, karşılığı bulunmasa veya yetersiz kalsa bile muhatap banka, müddetinde ibraz edilen 1.500.000 TL'ya kadar olan çekler ile bu miktar üzerindeki her çekin 1.500.000 TL'sını keşidecinin dışındaki hamile ödemeye mecburdur. Bu konu, hesap sahibi ile muhatap`banka arasında, karnenin teslimi sırasında yapılmış olan dönülmeyecek bir kredi sözleşmesi hükmündedir.

Yasanın onaltıncı maddesine göre, ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce dördüncü maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle, kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verebilir. Yasaklama kararını bütün bankalara duyurmak üzere TC

Merkez Bankasına bildirir. Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikayetine bağlıdır. Şikayetten vazgeçme, hüküm kesinleşinceye kadar geçerlidir. Fiili işleyenin 8. Maddeye göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması veya düzeltme hakkı yoksa, anılan maddede karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde şikayet hakkı doğmaz.

Bu kanuna göre, çeşitli maddelerde yer alan mükellefiyetleri yerine getirmeyen veya geciktiren banka hakkında ağır para cezaları uygulanabilmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Altuğ, O.- Ünkaya G.: Bankacılık İşletmesi ve Muhasebesi, Muhasebe Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın No:1 1991
- [2] Yüksel, Ali Sait : Bankacılık Hukuku ve İşletmesi Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim ve Yardım Vakfı Yayınları No :520/754 İstanbul, 1997
- [3] 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun
- [4] 24.09.1995 Tarihli TC Merkez Bankası 1 Nolu Tebliği
- [5] 96/8443 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Bankaların Müşterilerinin Kimliklerini Tespit Yükümlülüğü Hakkındaki Yönetmelik
- [6] 3182 Sayılı Bakanlar Kanunu Resmi Gazete Tarihi 02.05.1982, No :18742